

A Szlovén Emigrációkutató Intézet¹

A második világháború után a szlovén emigránsokról folytatott szervezett adatgyűjtés 1951-ig nyúlik vissza, amikor megalapították a *Szlovén Emigrációs Központot*. A Központ történeti osztálya több mint 5000 felhívást küldött a világ minden részén élő honfitársainak, amelyben adatokat kértek tőlük. A felhívásra különösen az Egyesült Államokban élő szlovének válaszoltak, s a beküldött anyagból a Központ kiadványaiban részletek jelentek meg.²

Az Emigrációs Központ és a Munkásmozgalom-történeti Intézet 1960-ban nagyobb munkába kezdett: hozzáláttak a clevelandi Szlovén Házban (Slovenski dom) összegyűjtött, majd hazaküldött adatok földolgozásához. A nagyszabású munkát számos szervezet és tudományos intézet támogatta. Bizottságot alapítottak, amelynek az volt a feladata, hogy összehangolja a szlovén kivándoroltak történetének tanulmányozását. Ezáltal az eredeti ötlet szélesebb dimenziókat kapott: a történelmi áttekintés felölelte az egész szlovén emigrációt (nemcsak az amerikaiakat), a 19. század második felétől a második világháborúig. Ez a munka 1963-ban kezdett körvonalazódni. Megindult a bibliográfia összeállítása és az archívumi anyagok gyűjtése, valamint a szlovén kivándorlás statisztikai adatainak vizsgálata.

Ugyanabban az évben a Szlovén Tudományos Akadémia „A szlovén emigráció története” címmel kutatási tervet indított, s az Emigrációs Központtal megalapította a *Szlovén Emigrációtörténet Kutatási Központját*. Ennek fő feladata az volt, hogy dokumentációs, bibliográfiai és statisztikai osztályai révén gyűjtse, tudományosan feldolgozza és közzétegye a szlovén kivándorlással kapcsolatos, illetve a külföldi szlovénekre vonatkozó anyagokat.

Az Emigrációs Központ és az Emigrációtörténeti Központ szorosan együttműködött. 1965 júliusában sajtó- és fotókiállítást rendeztek. A tárlat azt az anyagi és erkölcsi tárrigatást is bemutatta, amelyet a szlovén kivándoroltak a második világháború idején szülőföldjüknek nyújtottak. Ugyanekkor Louis Adamić-emlékszobát rendeztek be szülőhelyén, Blatóban (Grosuplje mellett), és kezdeményezték – mint kiderült: sikertelenül – Praporče várának emigrációs múzeummá történő átalakítását.

Az 1960-as években sajtótörténeti munkák, bibliográfiai áttekintések születtek. Felmérték a szlovén kivándorlással kapcsolatos fontosabb – s akkor hozzáférhető – levéltári forrásokat. A Statisztikai Szakosztály munkatársai feldolgozták a jugoszláv, osztrák és olasz statisztikai forrásokat, Zivko Šifrer nagyszabású statisztikai munkát írt a szlovének kivándorlásáról a 19. század közepétől az első világháborúig terjedően. A Statisztikai Szakosztály egyébként sok problémával is szembesült: meg kellett állapítaniuk a kivándorolt szlovének tartózkodási helyét és azt, hogy mennyien vannak. Módszertani problémák is felvetődtek. Mi az emigráns, az emigráció, a kivándorlás fogalma? Milyen szempontok szolgálnak az emigráns etnikai gyökereinek megállapítására? Hogyan kezeljék statisztikailag a külföldön élő szlovének első generációjának leszármazottait? Hol lehet a kivándoroltak számával kapcsolatos statisztikai forrásokat találni? Ezek a legfontosabb kérdések az emigráció kutatása során. Közben jelentősen gyarapodott a forrásanyag is. A főleg az Egyesült Államokból s kisebb mértékben Argentínából, Franciaországból és Belgiumból küldött archív anyagok legfőbb gyűjtője is az Emigrációtörténeti Központ lett. Ugyanakkor a Szlovén Állami Levéltár is foglalkozott a kivándorlásra és a külföldön élő szlovénekre vonatkozó Különböző források felmérésével.

A hatvanas évek végére az emigrációtörténeti Központ által elkezdett munka pénzforrások hiánya és, munkaerő-problémák miatt fokozatosan abbamaradt. 1982-ben, majdnem 10 éves hiátus után megszervezték az intézmény örökébe lépő *Emigrációs Intézetet*. Létrehozását egy Ljubljában Louis Adamić halálának 30. évfordulóján tartott, nemzetközi szimpózium résztvevői szervezték. Az Intézet a Szlovén Tudományos Akadémia keretében alakult meg. Tudományos Tanácsának elnöke Fran Zwitter professzor, az Intézet vezetője pedig Janes Stanonik professzor lett. A korábbi munkát követve, az Intézet folytatta a szlovén emigrációval kapcsolatos történeti és jelenkori anyagok gyűjtését és a világban élő szlovének

kutatását. Az Emigrációs Központtal szorosan együttműködve helyreállították a kapcsolatokat az Egyesült Államokban, Dél-Amerikában, Ausztráliában, Kanadában és a Nyugat-Európában élő szlovénekkal. 1983-ban az Intézet lett a szlovén emigránsokról összegyűjtött anyagok központi dokumentációs bázisa.

Az Intézet feladatai között a következők szerepeltek: központi adatbank felállítása olyan jugoszláviai és külföldi tudományos és egyéb intézményekről, amelyek szlovén emigránsokra vonatkozó anyagokkal rendelkeznek; bibliográfia készítése a szlovén emigrációs publikációkról, valamint a szlovén emigrációs szakirodalomról; adatok, dokumentumok gyűjtése minden jelentős szlovén emigránstól (a múltban és ma is); szakkönyvtár működtetése. Az Intézet nagy figyelmet szentelt az interdiszciplináris kutatásnak.

Az Intézet csak 1984 végére tudott főállású munkatársat alkalmazni. Dr. Silva Mežnarić szociológus két munkaközösséget szervezett a problémák megoldása érdekében. Mindkettő az emigráció kutatásában mutatkozó együttműködés hiányát állapította meg, javasolva, hogy az Intézet vegye át e munka koordinálását. Javasataik alapján Mežnarić új kutatási programot dolgozott ki. Ennek fontosabb újdonságai a következők voltak: 1. Az emigránsok tipológiájának elkészítése a kivándorlás-bevándorlás területei szerint, valamint a befogadó-kibocsátó országok bevándorlási-kivándorlási politikája szerint; 2. A kivándoroltak életének adaptációs, interakciós és akkulturációs változásai, nemzeti azonosságtudatuk átalakulásának kutatása; 3. A „száműzöttek” és a „kivándorlók” tanulmányozása során született szakirodalom összehasonlítása.

A téma kutatói ezt a programot nem fogadták pozitívan. Azt kifogásolták, hogy túlságosan szociológiai és kevésbé irodalmi-kulturális irányultságú. Ennek az lett a következménye, hogy hamarosan egy irodalomtörténészt szerződtettek, s Mežnarić 1986 végén megvált az Intézettől, amely ezt követően ismét nevet változtatott, *Szlovén Emigrációkutató Intézetté* alakult. Azóta az Intézet személyi állománya felfrissült: a régiek közül csak Janja Itnik maradt ott, míg álláshoz jutott Breda Čebulj-Sajko etnológus, Andrej Vovko és Marfan Drnovšek történész, valamint Maripa Lukšič szociológus. Az Intézet új tudományos titkára Špela Marinšek, igazgatója Andrej Vovko lett. Új összetételű Tudományos Tanács alakult, Ferdo Gestron professzor, akadémikus elnökletével. Az Intézet további bővítésére is lehetőség nyílik a jövőben. Jelenleg a Szlovén Emigrációkutató Intézet elsődleges célja a szlovén emigráció történetének interdiszciplináris bemutatása a kezdetektől napjainkig. Az Intézet munkatársai pillanatnyilag a következő témákon dolgoznak: Louis Adamić irodalmi munkássága (Janja Itnik), a szlovén kivándoroltak kapcsolata a szülőfölddel és a tengerentúli emigráció (Andrej Vovko), kivándorlás Közép-Krajinából az első világháború előtt (Marjan Drnovšek), a szlovének bevándorlása Franciaországba, Belgiumba és ottani életük (ugyanó), az Európából hazatért szlovén kivándorlók visszailleszkedése (Marina Lukšič), szlovén emigránsok Ausztráliában (Breda Čebulj-Sajko), a szlovén kivándorlásról szóló szakirodalom bibliográfiájának összeállítása (Špela Marinšek). A munka elsősorban a már összegyűjtött anyagokon alapszik, amelyet megpróbálunk különböző új adatokkal kiegészíteni.³ E célból az elmúlt időszakban aktívan részt vettünk az összes fontosabb konferencián és értekezleten. Célunk, hogy fokozzuk együttműködésünket a hasonló hazai és külföldi intézményekkel, s folyamatosan gyarapítsuk könyvtárunkat. Szorgalmazzuk, hogy a három intézmény között megoszló archív-dokumentációs gyűjteményt mielőbb sikerüljön összevonni. Munkánk eredményeit hazai és külföldi szakkönyvekben és folyóiratokban tesszük közzé.⁴ Részt vettünk 1990-ben a szlovén történészek 25. konferenciáján, amelyet a *Migráció a szlovén történelemben* című témának szenteltek. Szerepeltünk *A hazai és a külföldön élő szlovének tevékenységének fejlődése és perspektívái* című szimpóziumon is.

Az Intézet egyik újabb eredménye, hogy külső munkatársaink segítségével 1990-ben sikerült egy kétnyelvű évkönyvsorozatot útjára indítani. *A Dve domovini - Two Homelands (Két Szülőföld)* lehetőséget teremt arra, hogy a szlovén emigrációval foglalkozó hazai és

külföldi kutatók eredményeiket egy, a maga nemében páratlan szakmai kiadványban tegyék közzé.

Fordította: Bán D. András

JEGYZETEK

- 1 Az ismertetést a szerző hosszabb tanulmánya alapján készítettük, v.ö. Breda Čebulj-Sajko: *The Past and the Present Activity of the Institute for Slovenian Emigration Research. Dve domovini - Two Homelands*, 1990. 21-32.
- 2 Lásd a *Rosda gruda és a Slovenski izseljenski koledar* (1973-tól *Slovenski koledar*) 1954-ben indult, ma is megjelenő sorozatait.
- 3 Kutatások indultak az alábbi gyűjteményekben: Történeti Levéltár, Ljubljana; Érseki Levéltár, Szlovénia Levéltára; A Szlovén Kommunista Szövetség Központi Bizottságának Archívuma; Marija Vilfan magángyűjteménye, NUK, Kézirat- és Hírlaposztály; Jože Gončar Központi Szociológiai Könyvtár – Szociológiai, Politikatudományi és Újságírói Fakultás, FSPN; az FSPN kutatóintézetének kiadványai; a Ljubljana-i Bölcsészkar Irodalmi és Folyóirat Könyvtára. Külföldön: British Museum, British Library, Archives Nationales, Bibliothèque Nationale.
- 4 Ezek bibliográfiáját lásd: *Bibliografija delavcev Instituta za slovensko izseljenstvo ZRC SAZU s področja prucevanja slovenskega izseljenstva*. Ljubljana, Institut za slovensko izseljenstvo ZRC SAZU, 1989. (Gépirat.)

Breda Čebulj-Sajko